

Wintergedachten. Herinneringen aan ijsvermaak in vroeger tijden

Janine van Leeuwen

Berichten over de gestaag toenemende opwarming van de aarde en de 'zachte' winters van de laatste jaren doen vermoeden dat lange perioden van winterkou in de toekomst tot de zeldzaamheden gaan behoren. Dat heeft tot gevolg dat sneeuw- en ijsvermaak in onze herinnering een geïdealiseerde plaats in gaan nemen. Maar het kan niet worden ontkend dat de aanblik van een stad of landschap in wintertooi of taferelen van schaatspret ook kunstenaars door de eeuwen heen hebben geïnspireerd tot sfeervolle schilderijen.

In Gouda, met zijn vele grachten, was er volop gelegenheid tot ijsvermaak. Dat inspireerde mij om wat herinneringen op papier te zetten, want in ons gezin was het ijsvermaak zeer populair.

Zo de ouden zongen...

Toen ik jong was - ik ben in 1936 geboren - zetten mijn ouders mij al vroeg op de schaats, zodat ik op driejarige leeftijd al aardig uit de voeten kon op de gladde ijzers. Mijn ouders beoefenden het schoonrijden en namen deel aan wedstrijden, en ook mijn broers en zus lieten zich niet onbetuigd. In mijn herinnering was het ijsplezier doorgaans van lange duur, het hoorde erbij als lente, zomer en herfst. Begon de winter een beetje op gang te komen, dan werden bij ons de schaatsen uit het vet gehaald en naar Rien de Graaf in de Crabethstraat gebracht om nagezien en geslepen te worden. De doorlopers werden 'recht' geslepen en de rondrijders of 'schuitjes' rond. We waren er vroeg bij, al voor de grote drukte kwam, want zette de vorst door dan lag de gang bij De Graaf vol met schaatsen, zodat je soms een paar dagen moest wachten. En als je dan popelde om het ijs op te gaan was dat heel vervelend. De Graaf stond overigens bekend als de beste schaatsenslijper van Gouda.

In november vroeg ik al aan mijn vader of het zou gaan winteren, maar daar kon hij dan natuurlijk nog weinig over zeggen. Het gebeurde wel dat het in december behoorlijk ging vriezen, wat al spoedig werd gevolgd door kwakkelweer en natte sneeuw. 'In januari, na volle maan', zo zei m'n vader eens, 'als het dan gaat vriezen, dan heb je kans op een lange vorstperiode'. En inderdaad duurde dat soms tot eind februari of begin maart. Eenmaal reden we op 4 maart met nog vele anderen op de Stolkse Vaart met prachtig zonnig en windstil weer. Het ijs was al zacht, maar we gingen als het ware schaatsend de lente in.

Er is mij verteld dat mijn grootmoeder ook heel mooi kon rijden, op lange schaatsen met een sierlijke krul van voren. Zij woonde met mijn grootvader, die een kuiperij had, in de Tuinstraat, op de hoek met het Houtmansplantsoen. Mijn oma schaatste dan in lange rokken op het kleine singeltje, de handen in een 'mof', zoals toen mode was.

Glijbanen

Viel er een dik pak sneeuw en maakten we in de straat spiegelgladde glijbanen, liefst dicht bij de straatlantaarns, dan kon je er 's avonds nog lang van genieten. Het waren zwiepende lampen die aan kabels bij de hoeken van de straat hingen. Ze werden stuk voor stuk aangestoken door een lantaarnopsteker. Ik ben geboren op de Groeneweg in het zogenaamde kuipershuisje en de glijbanen waren op de hoek bij de Kees Faessen

Rolwagensteeg. Je mocht er alleen op als je klompen met houten zolen droeg; kaplaarzen en schoenen waren taboe, want die maakten de baan stroef. Er waren echte kunstenaars bij. Ik herinner me een jongen die na een flinke aanloop de glijbaan opkwam, zich halverwege omdraaide en verder gehurkt achteruit gleed, prachtig was dat!

Ijspret op de Fluwelensingen, 't Singeltje'. Foto: auteur.

Het 'kinder-ijsbaantje'

Achter de Groeneweg en de Tuinstraat ligt de Fluwelensingel. Op het 'kleine singeltje', zoals we het noemden, heb ik schaatsen geleerd, op houten doorlopertjes. Het was dé ijsbaan voor alle kinderen uit de buurt. Bij langdurige vorst onderhielden mijn broers met anderen de baan. Scheuren werden gedicht met heet water, wat verstrekt werd door wasserij Groos aan de Fluwelensingel. Bij sneeuwval werd de baan regelmatig

sneeuwvrij gehouden met schuivers, die mijn vader maakte in de werkplaats. Er werd ook regelmatig geveegd. Als het flink gesneeuwd had gingen we sleeën in het Houtmansplantsoen. Er was een helling vlak bij het monument waar je naar beneden kon suizen. Die hoogte is er niet meer, in de loop der tijd is het plantsoen vlakker gemaakt.

Zwieren

Het was mijn vader die mij de techniek van het schoonrijden leerde. De tijd dat hij met mijn moeder schaatste, heb ik niet zo bewust meegemaakt. Toen ik ongeveer elf jaar was schaatste mijn moeder niet meer; zelf kon ik toen al aardig zwieren op mijn schuitjes

Jaren later, toen mijn vader al in de zeventig was, heb ik met hem voor het laatst een baantje gereden op de grote singel. Mijn moeder had het hem afgeraden, bang als zij was dat hij zou vallen, maar hij zette door. Statig zwierden we over het ijs. Na afloop zuchtte hij: 't Ging goed hè, keken ze nog?'. 'Ja, natuurlijk', zei ik. Waarop hij voldaan antwoordde: 'Nu leg ik ze voorgoed af'.

Verder herinner ik mij de molentochten en demonstraties schoonrijden, ik geloof omstreeks 1985. Mijn vader leefde toen niet meer, ik kon mijn verhaal niet meer aan hem kwijt en dat miste ik toen wel.

Boerenslootjes eerst

Als het begon te winteren waren de boerenslootjes het eerst in trek. Die bevonden zich achter de Krugerlaan, waar nu Oosterwei, Vreewijk en Goverwelle liggen. Dat was toen allemaal weiland. Alleen aan het eind van de Joubertstraat richting Sportlaan vind je nog zo'n slootje. Het hoefde maar een dag of vier stevig te vriezen of je kon er al veilig op schaatsen. Mijn moeder kleepte mij dan warm aan met kranten onder mijn trui of vest. Een lange broek of maillot had je toen nog niet, wel lange kousen met een elastieken band en een rok. Na de oorlog was er niet zo'n ruime keus in kleding. Als het erg koud was, waren de bandjes van je schaatsen stijf bevroren. Je kwam dan thuis met ijskoude handen en voeten. Ging je dan te dicht bij de potkachel staan dan begonnen je

vingertoppen op een gegeven moment te tintelen en dat deed behoorlijk pijn.

De politie keurt het ijs

Als de winter aanhield zetten waaghalzen hun eerste stappen op de kleine singel en telden de boerenslootjes niet meer mee.

Al spoedig kwam de politie om het ijs te keuren en met z'n allen stonden we er omheen om te zien hoe de ijsboor naar beneden ging. Het spannendste moment was als hij naar boven kwam en de dikte van het ijs werd gemeten. Was het niet dik genoeg, dan moesten we allemaal wegwezen. Zodra de politie echter de hoek om was gingen we weer met z'n allen op het ijs, al was het alleen maar om te glijden.

Ik had pech, m'n vader was die keer een ongeziene toeschouwer en ik moest mee naar huis.

Maar werd het ijs enkele dagen later goedgekeurd dan ging er een gejoel van vreugde op en kon het feest beginnen. Hield de winter lang aan, dan waren vooral de singels heerlijk om op te schaatsen.

Onder de bruggen waren nogal eens windwakken, dat was erg gevaarlijk.

Maar als het streng bleef vriezen kon je onder de bruggen door naar de Karnemelksloot, Steijnkade, Burgvlietkade en dan klunen naar de Bodegraafsestraatweg, richting Reeuwijkse Plassen.

Ik was ongeveer drie jaar toen ik met mijn moeder zo'n tocht heb gemaakt. Ik zat in een grote houten duwslee, lekker ingestopt met een warme kruik aan mijn voeten, een warme deken over me heen en een bontmutsje op. Bij het sluisje aan de Burgvlietkade zal zij wel geholpen zijn. Op de plas aangekomen werd ik op de schaatsen gezet.

De winter van 1960-1961

In de twintigste eeuw was vooral de winter van 1960-1961 zeer streng. Het vroom soms zestien of zeventien graden en de ijsbloemen kwamen vaak niet van de ramen. Die winter hebben we heel wat afgeschaatst. Bij Sporthuis Revet op de hoek van de Wijdstraat was op zondagmorgen de winkel open voor de verkoop van schaatsen. Buiten wachtte een lange rij mensen tot zij aan de beurt waren. Op veel plaatsen waren de schaatsen zelfs uitverkocht. Dat was dé gelegenheid tot lange afstandstochten: de Elfstedentocht, molentochten in Zevenhuizen en op de Rottemeren, Reeuwijkse Plassentochten met verschillende afstanden enzovoort. Bij een temperatuur van negen of tien graden vorst vonden er in Berkenwoude arrensledetochten plaats, evenals op de surfplas in Reeuwijk. Auto's reden of het niets was over de plas en de Hollandsche IJssel. Dagelijkse zorg was er voor de dieren, zoals voor watervogels, waarvan er vele zaten vastgevroren in het ijs. Duurde de winter té lang dan werden de kinderen het zat. De animo voor het schaatsen

Schaatsen op het ijs van de haven op Nieuwjaarsdag 1999. Helaas duurde de pret maar enkele dagen. Foto: auteur.

verdween en mijn vader zei dan: 't Wordt tijd dat het weer gaat dooien'. En hij had gelijk.

Tot slot

Hoewel je tegenwoordig het gehele jaar door kunt schaatsen op kunstijs, gaat er voor mij toch niets boven natuurijs vanwege de spanning van het wel of niet aanhouden van de vorst, de gezellige sfeer en het genieten van de uitgestrektheid zoals op de Reeuwijkse Plassen. De natuur om je heen en het geluid van de zoevende ijzers als toerrijders je in een lange rij passeren, het heeft iets wat moeilijk is te omschrijven. Ik blijf verlangen naar een mooie vorstperiode...

Winter 1987

*Even was het winter,
Een sprookje van enkele dagen*

*'t Is alweer voorbij de klare
sterrenpracht, de tintelende stilte 's nachts*

*'k Zie natte slierten op mijn ruit en
op mijn huid voel ik weer kleffe regenvlagen*

Tijdens de arresledetochten op de Reeuwijkse Plassen in 1985. Foto: auteur.